

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΗΣ
ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

πρόσθεση όχι αφαίρεση
πολλαπλασιασμός όχι διαίρεση

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ
ΤΗΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ**

**ΔΡΑΣΗ 5 / ΥΠΟΕΡΓΟ 1 / ΕΚΠΑ / ΠΑΚΕΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 5.3
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΕΝΤΡΩΝ ΣΤΗΡΙΞΗΣ (ΚΕΣΠΕΜ)
(ΚΙΝΗΤΑ ΚΕΣΠΕΜ)**

**ΕΚΘΕΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ
2010-2013**

Επιστημονική Υπεύθυνη:

Αλεξάνδρα Ανδρούσου, Εκπαιδευτική Ψυχολόγος, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΕΚΠΑ

Συνεργάτες:

Όλγα Κατσιάνη, κοινωνική λειτουργός

Σταύρος Σταύρου, εκπαιδευτικός

**ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ
2013**

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή	3
1.1. Εκπαιδευτικοί στόχοι για τους μαθητές και τις μαθήτριες	5
1.2 Στόχοι που αφορούν τους εκπαιδευτικούς	7
1.3. Στόχοι που αφορούν την κοινότητα	7
2. Μεθοδολογία αξιολόγησης: εργαλεία αξιολόγησης και αποτελέσματα της δράσης	8
2.1 Εργαλεία αξιολόγησης	8
3. Αριθμητικά δεδομένα της δράσης	11
4. Αποτελέσματα σε σχέση με τους στόχους της δράσης με βάση τα ερωτηματολόγια προς εκπαιδευτικούς μειονοτικών σχολείων και τις συνεντεύξεις με τους εταίρους της εκπαιδευτικής διαδικασίας	12
5. Συνολική αποτίμηση του έργου των κινητών ΚΕΣΠΕΜ	23

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΡΓΟΥ ΚΙΝΗΤΩΝ ΚΕΣΠΕΜ 2011-2013

1. Εισαγωγή

Στόχος των κινητών ΚΕΣΠΕΜ είναι η ενίσχυση της ελληνομάθειας των παιδιών της μειονότητας στα απομακρυσμένα χωριά των τριών νομών της Θράκης. Η λογική της παρέμβασης αυτής, δεν είναι να λειτουργήσουν τα κινητά ως φροντιστήριο ελληνικών ή ως ενισχυτική διδασκαλία, αλλά να προτείνουν έναν διαφορετικό, από το συμβατικό σχολικό, χώρο, για τα παιδιά όπου η μάθηση των ελληνικών θα γίνεται μέσα από το παιχνίδι. Η παρέμβαση των κινητών ΚΕΣΠΕΜ σχεδιάστηκε με στόχο να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του κάθε χωριού και άρα πρόκειται για μια *διαφοροποιημένη παιδαγωγική παρέμβαση* με βάση το εκάστοτε κοινωνικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο. Τα παιδιά της μειονότητας, ζώντας στους αμιγείς οικισμούς, έχουν ελάχιστες δυνατότητες να χρησιμοποιήσουν τα ελληνικά εκτός μειονοτικού σχολείου.

Τα μαθήματα στα κινητά ΚΕΣΠΕΜ ξεκίνησαν στις 20 Νοεμβρίου 2011 διότι όπως καταγράφεται στην έκθεση αξιολόγησης 2011-2012 (βλ Παράρτημα 1) υπήρξε καθυστέρηση στην προετοιμασία των τεσσάρων κινητών μονάδων από την αναπτυξιακή εταιρεία Ροδόπης. Η παρέμβαση υλοποιήθηκε σε 26 σχολεία του Νομού Ροδόπης (Αμάραντα, Αγιοχώρι, Άνω Βυρσίνη, Βάκος, Βραγιά, Δειλινά, Δοκός, Δρανιά, Δαρμένη, Δρύμη, Κερασιά, Καλλιντήριο, Κέχρος, Κύμη, Λαμπρό, Μυρτίσκη, Μύστακας, Νέδα, Ομηρικό, Πάσσοι, Πελεκητή, Πλαγιά, Σκάλωμα, Σμιγάδα, Στροφή, Χλόη), σε 14 σχολεία του Νομού Ξάνθης (Δέκαρχο, Δημάριο, Κεντητή, Κρεμαστή, Μικροχώρι, Μάνταινα, Μεγ. Ορφανό, Μελίβοια, Π.Εράσμιο, Σάτρες, Σούνιο, Τέμενος, Ηλιόπετρα, Ωραίο) και σε 4 σχολεία του Νομού Έβρου (Αγριάνη, Μεγ. Δέρειο, Ρούσσα, Σιδηρώ).

Το σχολικό έτος 2012-13 παρέμβαση υλοποιήθηκε σε 26 σχολεία του Νομού Ροδόπης (Αγιοχώρι, Αμάραντα, Άνω Βυρσίνη, Βάκος, Βέννα, Δαρμένη, Δοκός, Δρανιά, Δροσιά, Εσοχή, Καλλιντήριο, Κάτω Κάρδαμος, Κερασιά, Κέχρος, Κίνυρα, Κύμη, Λαμπρό, Μυρτίσκη, Νέδα, Ομηρικό, Πελεκητή, Πλαγιά, Ραγάδα, Σμιγάδα, Στροφή, Χλόη), σε 16 σχολεία του Νομού Ξάνθης (Άνω Θέρμες, Δέκαρχο, Δημάριο, Ηλιόπετρα, Κεντητή, Κοτύλη, Κρεμαστή, Μάνταινα, Μεγ. Ορφανό, Μελίβοια, Μικροχώρι, Π.Εράσμιο, Πάχνη, Σάτρες, Τέμενος, Ωραίο) και σε 4 σχολεία του Νομού Έβρου (Αγριάνη, Γέρικο, Μεγ. Δέρειο, Ρούσσα).

Στις αναλυτικές αξιολογήσεις που έχουν κατατεθεί για τα σχολικά έτη 2011-12 (Παράρτημα 1) και 2012 -13 (Παράρτημα 2) περιγράφονται ο τρόπος οργάνωσης των κινητών ΚΕΣΠΕΜ, τα χωριά και τα ειδικά χαρακτηριστικά τους (πληθυσμός, χλιομετρική απόσταση από τις πρωτεύουσες των νομών, κοινωνικό-οικονομική κατάσταση των κατοίκων), τρόπος στελέχωσης με εκπαιδευτικούς και οδηγούς-διαμεσολαβητές, διαδικασίες επιμόρφωσης και εποπτείας και αξιολόγηση της πορείας του κάθε χωριού μέσω της καθημερινής αυτοαξιολόγησης των εκπαιδευτικών εμπυχωτών.

Η δράση των κινητών ΚΕΣΠΕΜ είναι σύνθετη και πολυεπίπεδη: το γεγονός ότι η εκπαιδευτική παρέμβαση υλοποιείται εκτός σχολικού χρόνου, σε μικρούς οικισμούς, αποτελεί ταυτοχρόνως ένα «γεγονός» για την κοινότητα και απαιτεί προσπάθεια ώστε να την εμπιστευτούν οι γονείς, οι εκπαιδευτικοί των μειονοτικών σχολείων και οι ιμάμηδες που αποτελούν άτομα-κλειδιά για την επιτυχία της

παρέμβασης. Δεν πρόκειται απλώς για μαθήματα ελληνικών που διενεργούνται σε ένα σταθερό πλαίσιο ενός μειονοτικού χωριού. Πρόκειται για μια διαδικασία *διαμόρφωσης σχέσεων εμπιστοσύνης με τα ελληνικά ως γλώσσα-φορέα της κυρίαρχης κουλτούρας*. Ως εκ τούτου ο σχεδιασμός, η οργάνωση, η μορφή, η στοχοθεσία και η εποπτεία αυτού του έργου ξεπερνά την αμιγώς εκπαιδευτική διάσταση και συνιστά μια ολιστική προσέγγιση που έχει χαρακτηριστικά κοινωνικής πολύμορφης δράσης. Η εκπαιδευτική διαδικασία άλλωστε αυτή καθεαυτή δεν επιτελείται μόνο από τους ειδικά εκπαιδευμένους εκπαιδευτικούς- εμψυχωτές αλλά από μια ομάδα που αποτελείται από έναν ή δύο εκπαιδευτικούς ανά περίπτωση και έναν οδηγό-διαμεσολαβητή που προέρχεται από τη μειονότητα. Πρόκειται δηλαδή για ένα σχήμα που έχει τα δομικά χαρακτηριστικά μιας κοινωνικής παρέμβασης που η έμφαση δίνεται καταρχήν στην διαμεσολάβηση ώστε να δημιουργηθεί το κατάλληλο έδαφος για να αποδώσει το εκπαιδευτικό έργο.

Κατά συνέπεια η αξιολόγηση του έργου των Κινητών ΚΕΣΠΕΜ απαιτεί εξίσου μια σφαιρική προσέγγιση ώστε να καταγραφεί ο βαθμός επιτυχίας της μέσω των ποικίλων εταίρων (εκπαιδευτικοί, οδηγοί- διαμεσολαβητές) και αποδεκτών (παιδιά, εκπαιδευτικοί μειονοτικών σχολείων, γονείς, ιμάμηδες) αυτής της διαδικασίας. Δεδομένου δε, ότι η παρακολούθηση των μαθημάτων από τα παιδιά που εγγράφονται στα κινητά ΚΕΣΠΕΜ είναι ασταθής λόγω των ειδικών συνθηκών (αγροτικές δουλειές, θρησκευτικές υποχρεώσεις, μαθήματα κορανίου, οικογενειακές υποχρεώσεις) δεν θα ήταν δυνατό να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο η χρήση πχ. γλωσσικών τεστ ελληνομάθειας των μαθητών/τριών με ένα ερευνητικό σχήμα πριν και μετά την παρέμβαση. Άλλωστε το γεγονός ότι τα παιδιά παρακολουθούν – έστω και ασταθώς- το πρωινό πρόγραμμα, καθιστά το εγχείρημα μεθοδολογικά δύσκολο, διότι δεν είναι εφικτό να αποδοθεί με εγκυρότητα και ακρίβεια η γνωστική και γλωσσική εξέλιξη των παιδιών. Η παρέμβαση των κινητών ΚΕΣΠΕΜ αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία που στοχεύει στην βελτίωση της ελληνομάθειας μέσω ενδυνάμωσης της ταυτότητας των παιδιών και δημιουργίας ενός πλαισίου επιτρεπτικότητας και ασφάλειας. Για να λειτουργήσει αποτελεσματικά το εκπαιδευτικό κομμάτι σε ένα τόσο κλειστό και απομονωμένο κοινωνικό και εκπαιδευτικό σύστημα, είναι αναγκαίο η παρέμβαση να είναι αποδεκτή από τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς του πρωινού προγράμματος (του ελληνόφωνου και του τουρκόφωνου), τον ιμάμη του χωριού, δηλαδή τις τρεις βασικές συνιστώσες της ζωής των παιδιών στα μειονοτικά χωριά. Άλλωστε, όπως αναλυτικά περιγράφεται στην αξιολόγηση της σχολικής χρονιάς 2012-13 (Παράρτημα 2), η μεγαλύτερη εξέλιξη παρατηρήθηκε στα χωριά στα οποία όλοι οι παραπάνω εταίροι αποδέχονταν και προωθούσαν αυτή την εκπαιδευτική παρέμβαση, με αποτέλεσμα να απελευθερώνονται δυνάμεις δημιουργικές για τα παιδιά που συμμετείχαν και άρα η απόδοση των μαθημάτων των ελληνικών να μεγιστοποιείται. Η παιδαγωγική λογική που διέπει το σύνολο αυτής της δράσης βασίζεται στις αρχές του κοινωνικού γραμματισμού και των πολυγραμματισμών ¹.

---

¹ Πρόκειται για προσέγγιση που υποστηρίζει ότι ο γραμματισμός επιτυγχάνεται μέσω πολλαπλών κειμενικών ειδών και μέσω δράσεων εντός κοινωνικού πλαισίου. Η προσέγγιση αυτή ξεκίνησε το 1996 από το New London Group., The New London Group (Cazden, Courtney, Bill Cope, Mary Kalantzis et al.), 'A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures', *Harvard Educational Review*, Vol.66, No.1, Spring 1996, pp.60-92 Για μια αναλυτική παρουσίαση βλ. Mary

Στη παρούσα έκθεση θα επικεντρωθούμε στην αξιολόγηση του έργου μέσω της ανταπόκρισης που έχει στους εκπαιδευτικούς των μειονοτικών σχολείων, τους γονείς και τους μιάμηδες. Το υλικό συμπληρώνεται και με αποσπάσματα από συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών και οδηγών-διαμεσολαβητών που εμπυχώνουν το πρόγραμμα. Η αξιολόγηση αυτή επιτρέπει να αποτιμήσουμε τη δημιουργία της σχέσης με το μειονοτικό σχολείο που φοιτούν τα παιδιά που παρακολουθούν τα παιδιά των κινητών ΚΕΣΠΕΜ και άρα, σε συνδυασμό με την αναλυτική αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας που έχει κατατεθεί στα Παραρτήματα 1 και 2, να αποτιμήσουμε το σύνολο της δράσης.

1.1. Εκπαιδευτικοί στόχοι για τους μαθητές και τις μαθήτριες.

α) **Ενίσχυση των κινήτρων τους** για συστηματική ενασχόληση με την ελληνική γλώσσα, μέσα από δραστηριότητες που προσελκύουν το ενδιαφέρον τους και δημιουργούν κλίμα επιτρεπτικότητας για την χρήση των ελληνικών.

β) **Ενδυνάμωση των ταυτοτήτων** των παιδιών με βάση την αποδοχή της μητρικής τους γλώσσας μέσω της παρουσίας των οδηγών - διαμεσολαβητών, την επιτρεπτικότητα σε σχέση με τα λάθη στα ελληνικά.

γ) **Η βελτίωση της επικοινωνιακής τους ικανότητας** στο γραπτό και τον προφορικό λόγο, μέσα από πολλά κειμενικά είδη σε συμβατική είτε σε ηλεκτρονική μορφή.

δ) **Η εξοικείωση τους και η ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους** στα νέα μέσα (ηλεκτρονικοί υπολογιστές, ίντερνετ, βίντεο) και η αξιοποίησή τους για βελτίωση των ελληνικών.

ε) **Η βελτίωση της σχέσης τους με το σχολείο και η βελτίωση της σχολικής τους επίδοσης**, η μείωση της πρόωρης εγκατάλειψής του, καθώς και η ενίσχυση των κινήτρων τους για συνέχιση των σπουδών τους σε ανώτερες βαθμίδες της εκπαίδευσης.

στ) **Η ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων**, η καλλιέργεια της συνεργατικής ικανότητας και της επιθυμίας για ανάπτυξη συνεργατικών δράσεων, καθώς και η ανάπτυξη της δημιουργικότητας.

Η επίτευξη αυτών των στόχων επιχειρείται μέσα από μαθήματα βασισμένα σε εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις, οι οποίες ακολουθούν τις αρχές της ενεργητικής μάθησης, της διαφοροποιημένης παιδαγωγικής και βασίζονται σε ποικίλο εκπαιδευτικό υλικό (ηλεκτρονικά εκπαιδευτικά παιχνίδια ειδικά σχεδιασμένα για το πληθυσμό αυτό², ομαδικά επιτραπέζια εκπαιδευτικά παιχνίδια,

---

Kalantzis and Bill Cope, *Literacies*, Cambridge University Press, Cambridge UK, 2012 και Cope, Bill and Mary Kalantzis (eds), *Multiliteracies: Literacy Learning and the Design of Social Futures*, Routledge, London, 2000,

² **Ο σεβντάς του σεντουκιού. Πού είναι οι ρόδες μου;**», με επιστημονική υπεύθυνη την Αλεξάνδρα Ανδρούσου. Πρόκειται για ένα πολυτροπικό ηλεκτρονικό παιχνίδι που έχει στόχο να κινητοποιήσει τα παιδιά να ψάξουν, να αναζητήσουν γνώσεις στο διαδίκτυο και αλλού, να ανατρέξουν στα κείμενα τεκμηρίωσης που το συνοδεύουν, να δημιουργήσουν δικά τους κείμενα, αλλά και ολόκληρα σχέδια εργασίας, να δημιουργήσουν δικό τους υλικό. Το παιχνίδι έχει σχεδιαστεί να παίζεται σε ομάδες και όχι ατομικά από κάθε παιδί. Η επιλογή αυτή στηρίζεται στην αρχή της κοινωνικής μάθησης. Τα παιδιά μαθαίνουν να συνεργάζονται και να συνυπάρχουν για να μπορέσουν να παίξουν το παιχνίδι και όχι να ανταγωνίζονται μεταξύ τους. Κεντρικό νήμα του παιχνιδιού είναι το σενάριό του, το οποίο τα παιδιά-παίχτες το ανακαλύπτουν όταν ανοίγουν την πρώτη οθόνη: μια παρέα παιδιών ένα

στοιχεία που αντλούνται από το ιντερνετ, 150 παιδικά βιβλία από τη βιβλιοθήκη των κινητών μονάδων, κείμενα από τα βιβλία της μειονοτικής εκπαίδευσης κλπ).³ Η διαμόρφωση του γνωστικού περιεχομένου για κάθε ομάδα και τα παιδαγωγικά μέσα που θα χρησιμοποιηθούν αποτελούν συνάρτηση της αναλυτικής καταγραφής και κατανόησης του πλαισίου κάθε φορά και της στοχοθεσίας που τίθεται από τους εκπαιδευτικούς- εμψυχωτές και από την επιστημονική υπεύθυνη. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα κάθε ομάδα σε κάθε χωριό να διαμορφώνει ένα «αναλυτικό πρόγραμμα» με βηματισμό που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της συγκεκριμένης ομάδας (πόσα παιδιά, πόσα αγόρια και κορίτσια συμμετέχουν, αν παρακολουθούν ή όχι το σχολείο, αν εργάζονται συστηματικά σε αγροτικές δουλειές με τους γονείς, αν πηγαίνουν συστηματικά στα μαθήματα κορανίου, αν παρακολουθούν φροντιστήρια ξένων γλωσσών κλπ). Επίσης, το πρόγραμμα διαμορφώνεται διαφορετικά αν το χωριό είναι ορεινό, πεδινό, αν η σύνθεση του πληθυσμού περιλαμβάνει παιδιά ρομά που δεν πηγαίνουν καθόλου στο σχολείο κλπ). Πρόκειται δηλαδή για μικρές διαφοροποιημένες παιδαγωγικές δράσεις ανά χωριό. Η ποικιλομορφία αυτή αποτυπώνεται τόσο στην αναλυτική περιγραφή ανά χωριό στη «Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου 2012-13» (παράρτημα 2) όσο και στο

καλοκαίρι σε μια κατασκήνωση στη Σαμοθράκη, βρίσκουν εγκαταλελειμμένο ένα σεντούκι. Ανοίγοντας το, βρίσκουν ένα γράμμα όπου το σεντούκι διηγείται την ιστορία του. Πρόκειται για ένα σεντούκι γεμάτο από αντικείμενα και αναμνήσεις από μια μακρά πορεία που ξεκινά στο τέλος του 19^{ου} αιώνα, περνά από τα Βαλκάνια, διασχίζει τη Μεσόγειο, φτάνει στην Αλεξάνδρεια, από εκεί στη Μασσαλία, ταξιδεύει μέχρι την Τουρκία, περνάει στην Ελλάδα, μεταναστεύει στην Ευρώπη και καταλήγει στη Σαμοθράκη. Σε όλες αυτές τις διαδρομές του το σεντούκι αλλάζει ιδιοκτήτες (έμποροι, ναυτικοί, μετανάστες, πρόσφυγες). Η ιστορία του αντιπροσωπεύει διάφορες εκδοχές μετακίνησης στην νεότερη ελληνική ιστορία (διασπορά, οικονομική μετανάστευση, πρόσφυγες λόγω πολέμου, ανταλλαγές πληθυσμών). Περνώντας από την Γερμανία το σεντούκι αλλάζει χέρια ανάμεσα σε έναν πλειονοτικό και ένα μειονοτικό μετανάστη από τη Θράκη. Το σεντούκι «εξηγεί» στο γράμμα ότι θέλει να ξαναφύγει και να κινηθεί στον κόσμο αλλά έχει χάσει τις 6 ρόδες του. Οι παίκτες καλούνται να βρουν τις ρόδες του για να το βοηθήσουν να ταξιδέψει ξανά.

Στην συνέχεια, τα παιδιά μπαίνουν στο πρώτο επίπεδο. Κάθε επίπεδο αποτελείται από παιχνίδια (μνήμης, αντιστοιχήσεων, ομαδοποίησης, λέξεων), κείμενα και δραστηριότητες (παραγωγής γραπτού λόγου, γλωσσικών παιχνιδιών, μαθηματικών πράξεων, εικαστικών, αντιπαραβολής ηλεκτρονικής και έντυπης μορφής λόγου, συνδυασμού των παραπάνω μορφών) πάνω στα κείμενα. Υπάρχουν συνολικά 89 κείμενα, με τις αντίστοιχες δραστηριότητές τους, και 89 παιχνίδια, που παρουσιάζονται εναλλάξ στη ροή του παιχνιδιού: ένα κείμενο με δραστηριότητες, ένα παιχνίδι, ένα κείμενο με δραστηριότητες κόκ. Στο τέλος κάθε επιπέδου τα παιδιά «κερδίζουν» και από μια ρόδα του σεντουκιού.

«Ένας ιππότης στο κάστρο των γραμμάτων», (για αρχάριο και μέσο επίπεδο) **«Ένας ιππότης στο κάστρο των λέξεων»** (για μέσο και προχωρημένο επίπεδο), τον επιστημονικό σχεδιασμό του οποίου έχει η Μαρία Τζεβελέκου και τα κείμενα και το σχεδιασμό ο Ευγένιος Τριβιζάς. Χρησιμοποιώντας την τεχνική των πολυμέσων, το παιδί παρακολουθεί και κυρίως συμμετέχει σε δύο ιστορίες αναζήτησης γραμμένες από τον Ευγένιο Τριβιζά. Στο πρώτο λογισμικό, ένας ιππότης, για να αποκρυπτογραφήσει τα μηνύματα της αγαπημένης του, πρέπει να επισκεφτεί τα οχτώ δωμάτια του κάστρου των γραμμάτων. Στο δεύτερο, ο ιππότης συνεχίζει την περιπλάνησή του αναζητώντας την αγαπημένη του πριγκίπισσα, η οποία κινδυνεύει. Προκειμένου να τη βοηθήσει, θα πρέπει να διαβάσει το γράμμα της, από το οποίο, όμως, λείπουν κάποιες λέξεις. Στα παραπάνω λογισμικά, το παιδί παρακολουθεί τα δρώμενα, διαβάζει και ακούει τις ιστορίες και στο τέλος κάθε επεισοδίου περνά ορισμένες δοκιμασίες, δηλαδή εξασκείται στην προφορά, στο λεξιλόγιο και τη γραμματική της ελληνικής γλώσσας.

³ βλ στην ιστοσελίδα των κινητών αναλυτικά τον τρόπο δουλειάς και το αποτέλεσμα της <http://museduc.gr/el/κινητα-κεσεμ>

παράρτημα με τις φωτογραφίες των ατομικών και συλλογικών παραγωγών των παιδιών (παράρτημα 3).

1.2. Στόχοι που αφορούν τους εκπαιδευτικούς

Η δράση αυτή, όπως και όλες οι συστηματικές εκπαιδευτικές παρεμβάσεις, έχει και δευτερογενείς στόχους, χωρίς όμως την επίτευξη των οποίων δεν είναι δυνατόν να διασφαλιστεί η επιτυχία της. Έτσι, η συγκεκριμένη δράση στοχεύει επίσης στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν σε αυτήν σε ευέλικτες/εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις που εστιάζουν στο κίνητρο, στην απόλαυση και στην κατανόηση της σημασίας της προώθησης επικοινωνιακών/λειτουργικών συνθηκών μάθησης με νόημα για τα παιδιά, στην αναγνώριση της ταυτότητας κάθε παιδιού, στη βελτίωση της ματιάς των εκπαιδευτικών σχετικά με τις ανάγκες των μαθητών/τριών τους, στην ικανότητά τους να σκέφτονται πάνω στην εκπαιδευτική πράξη και να την ανατροφοδοτούν, στο ρόλο των προσωπικών ημερολογιακών καταγραφών ως μεθοδολογικού εργαλείου για τη δουλειά τους, με άλλα λόγια στην επαγγελματική τους εξέλιξη. Επιπλέον, δίνει την ευκαιρία σε αδιόριστους εκπαιδευτικούς, υποστηριζόμενοι από συνεχείς επιμορφωτικές συναντήσεις (παράρτημα 4) και καθημερινή εποπτεία να αποκτήσουν επαγγελματική εμπειρία, συγκροτώντας παράλληλα την επαγγελματική τους ταυτότητα.

1.3. Στόχοι που αφορούν την κοινότητα.

Οποιαδήποτε εκπαιδευτική παρέμβαση για να πετύχει απαιτεί την **εμπιστοσύνη και τη σύμπραξη της κοινότητας**. Αυτό, ιδιαίτερα σε πολύπλοκα και φορτισμένα ιδεολογικά περιβάλλοντα, όπως αυτό της Θράκης, αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα. Έτσι, η αποδοχή της δράσης από την κοινότητα (**εκπαιδευτικούς του τουρκόφωνου και του ελληνόφωνου** προγράμματος του σχολείου, οικογένειες των παιδιών και ευρύτερη τοπική κοινότητα), η εμπιστοσύνη σε αυτή, η κατανόηση της σημασίας της για τη βελτίωση της ελληνομάθειας των παιδιών, αποτέλεσε στόχο της δράσης και προϋπόθεση της επιτυχίας της. Ειδικά η σχέση που αναπτύχθηκε με τα μειονοτικά σχολεία, ο τρόπος που αποδέχονται ή όχι τη δράση των κινητών επηρεάζει σημαντικά την απόδοση των μαθητών/τριών. Τα μαθήματα των κινητών εκτός σχολικού χρόνου διαμορφώνονται με μεγάλη προσοχή ώστε να μην προσλαμβάνονται από τους εκπαιδευτικούς των σχολείων ως φροντιστήρια για το πρωινό πρόγραμμα αλλά ούτε και ως ανταγωνιστικά προς το σχολείο. Η ισορροπία αυτή δεν είναι δεδομένη ούτε επιτυγχάνεται με τον ίδιο τρόπο σε όλα τα πλαίσια. Απαιτεί μια συστηματική επαφή με τους εκπαιδευτικούς των μειονοτικών σχολείων (τον τουρκόφωνο διευθυντή και τον/τους ελληνόφωνο/ους εκπαιδευτικούς) ώστε να γίνει κατανοητή η δράση αλλά και να καταγραφούν οι ανάγκες των παιδιών σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς τους. Η συστηματική επιτόπια επαφή και η καθημερινή τηλεφωνική επαφή οργανώνεται και υλοποιείται από την Όλγα Κατσιάνη, υπεύθυνη επιτόπιου συντονισμού. Οι αρχικές επαφές και συναντήσεις γίνονται με την συνεργασία της Αλεξάνδρας Ανδρούσου και έχουν καταγραφεί αναλυτικά στις δύο εκθέσεις Αξιολόγησης για το 2011-12 και 12-13 όπως παρατίθενται στα σχετικά παραρτήματα (παράρτημα 1 & παράρτημα 2). Αυτή η διαδικασία αποτελεί μια ουσιώδη δράση των κινητών: μέσω των καθημερινών επαφών καταγράφονται τα λειτουργικά προβλήματα της δράσης (θέρμανση,

καθαριότητα, χρήση υλικού κλπ), τα κοινωνικά γεγονότα που επηρεάζουν τη δράση (χατίμ, γιορτές, θάνατοι κλπ), τα οικογενειακά προβλήματα (αρρώστιες, μεταναστεύσεις, ταξίδια κλπ), οι παρατηρήσεις και ιδέες των εκπαιδευτικών των μειονοτικών σχολείων για τα ορατά αποτελέσματα της δουλειάς των κινητών. Τα στοιχεία αυτά διαβιβάζονται συστηματικά στην επιστημονική υπεύθυνη και λαμβάνονται υπόψη για τον επανασχεδιασμό του περιεχομένου για κάθε σχολείο και κάθε ομάδα παιδιών. Η αποτελεσματικότητα της δράσης των κινητών που στοχεύει καταρχήν στην διαμόρφωση θετικής σχέσης των παιδιών με το σχολείο και τη γνώση, όπως ήδη εξηγήθηκε παραπάνω, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την σχέση της δράσης με τα μειονοτικά σχολεία. Γι' αυτό και στην έκθεση αυτή δίνεται έμφαση στην ανάλυση της αποτίμησης του έργου μέσω των απαντήσεων των εκπαιδευτικών του μειονοτικού σχολείου στο σχετικό ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα 5).

2.Μεθοδολογία αξιολόγησης :εργαλεία αξιολόγησης & και αποτελέσματα της δράσης.

2.1. Εργαλεία αξιολόγησης

Προκειμένου να αξιολογήσουμε την επίτευξη των στόχων της δράσης που κινούνται, όπως παραθέσαμε στην αρχή της παρούσας έκθεσης, στο τρίπτυχο μαθητές, εκπαιδευτικοί, κοινότητα, βασιστήκαμε σε πολλά και διαφορετικά μεταξύ τους εργαλεία που μας επέτρεψαν τη συλλογή τόσο ποσοτικών όσο και ποιοτικών δεδομένων, ώστε να αποτιμήσουμε όσο πιο έγκυρα γίνεται την δυναμική διαδικασία αυτής της δράσης. Πιο συγκεκριμένα βασιστήκαμε στους παρακάτω δείκτες:

- 1. Στη συστηματικότητα της φοίτησης των μαθητών**, η οποία καταγραφόταν μέσω των απουσιολογίων που συμπλήρωναν οι εκπαιδευτικοί σε κάθε μάθημα. Τα παρουσιολόγια αυτά επέτρεψαν την καταγραφή της συστηματικότητας της φοίτησης των μαθητών/τριών. Στα κινητά ΚΕΣΠΕΜ λειτούργησε ηλεκτρονικό παρουσιολόγιο (<http://www.museduc-mm.gr/apousies/educ.html>) που επέτρεπε την ημερήσια καταγραφή και παρακολούθηση της συμμετοχής των παιδιών στα μαθήματα καθόλη τη διάρκεια της χρονιάς. Η φοίτηση των παιδιών, όπως αυτό καταγράφεται παρακάτω στα αριθμητικά δεδομένα της δράσης, είναι κυμαινόμενη και συναρτάται με πολλούς παράγοντες: οι συχνές κακοκαιρίες στα ορεινά χωριά, τα εντατικά καθημερινά μαθήματα κορανίου, οι αγροτικές δουλειές όπου τα παιδιά συστηματικά εργάζονται μαζί με τους γονείς ανεξαρτήτως ηλικίας, τη κούραση των παιδιών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει σταθερή ομάδα από μάθημα σε μάθημα και άρα να απαιτείται μεγάλη παιδαγωγική ευελιξία εκ μέρους των εκπαιδευτικών- εμψυχωτών. Η παρακολούθηση ωστόσο ανά χωριό και ομάδα μας δίνει πολλές ενδείξεις για την αποδοχή εκ μέρους των παιδιών της δράσης και για την εξέλιξή τους: πχ το γεγονός ότι σε χωριά με μεγάλο αριθμό παιδιών που δεν πηγαίνουν καθόλου στο πρωινό σχολείο (πχ Βέννα, Αγριάνη, Ηλιόπετρα), έρχονται συστηματικά στα κινητά ΚΕΣΠΕΜ, αποτελεί δείκτη επιτυχίας της δράσης σε ένα πολύ δύσκολο πεδίο. Κατά συνέπεια η μη συστηματικότητα της φοίτησης που αποτυπώνεται

στους συγκεντρωτικούς πίνακες πρέπει να αναγνωστεί και να εκτιμηθεί εντός συγκεκριμένου κάθε φορά πλαισίου. Δηλαδή, παρόλο που η συστηματική παρουσία 5 παιδιών στο χωριό πχ της Αγριάννης σε όλη τη σχολική χρονιά δεν αποτελεί στατιστικά ένα σημαντικό στοιχείο, ωστόσο αποτελεί μια μεγάλη επιτυχία της δράσης δεδομένου ότι πρόκειται για παιδιά που δεν πήγαιναν στο σχολείο και στη διάρκεια των μαθημάτων κατόρθωσαν να μπου για πρώτη φορά στο γραπτό κώδικα των ελληνικών και να αποκτήσουν βασικές επικοινωνιακές δεξιότητες. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς υπάρχουν πολλές ακυρώσεις μαθημάτων για διάφορους λόγους: καιρικές συνθήκες που δεν επιτρέπουν στα βαν να κινηθούν στους επαρχιακούς ορεινούς δρόμους, έκτακτα γεγονότα στα χωριά (όπως γάμοι, κηδείες κλπ), γιορτές και εκδηλώσεις θρησκευτικού περιεχομένου. Το σχολικό έτος 2011-12 είχαμε ακυρώσεις στο 16% περίπου των μαθημάτων της χρονιάς και το 2012-13 το 12%. Στο Παράρτημα 6 καταγράφονται αναλυτικά οι ακυρώσεις ανά χωριό με την αντίστοιχη αιτιολογία. Οι ακυρώσεις αυτές πλήττουν κυρίως τα ορεινά απομονωμένα χωριά και αυτό έχει μεγάλη συνέπεια στην συνέχεια των μαθημάτων και άρα στην καλή επίδοση των παιδιών.

2. **Στο σχεδιασμό και στη καθημερινή αξιολόγηση της πορείας των μαθημάτων από τους εκπαιδευτικούς εμπυχωτές των κινητών**, μέσω των καταγραφών που κατέθεταν ηλεκτρονικά σε ημερήσια βάση και οι οποίες περιελάμβαναν στόχους, περιγραφή της δραστηριότητας ή των δραστηριοτήτων που αναπτύχθηκαν, τα υλικά που αξιοποιήθηκαν, τις παρατηρήσεις σχετικά με την συμμετοχή των μαθητών/τριών και των επαφών με την κοινότητα (συζητήσεις με γονείς, με μιάμηδες, με εκπαιδευτικούς των μειονοτικών σχολείων) και τον καθημερινό σχολιασμό και ανατροφοδότηση της επιστημονικής υπευθύνου (βλ. Cd με το σύνολο αυτού του υλικού και για τα δύο χρόνια). Από τις καταγραφές αυτές προκύπτουν ιδιαίτερα ενδιαφέροντα στοιχεία που αφορούν τη συμμετοχή των μαθητών κατά τη διάρκεια των μαθημάτων και τη βελτίωση της επικοινωνιακής τους ικανότητας, προφορικής και γραπτής. Οι καταγραφές αυτές, πέρα από την αναλυτική εικόνα που μας παρέχουν σχετικά με το περιεχόμενο και τις προσεγγίσεις που αξιοποιήθηκαν σε κάθε μάθημα, αποτέλεσαν ταυτόχρονα και ένα από τα εργαλεία επαγγελματικής εξέλιξης των εκπαιδευτικών, καθώς αποτέλεσαν αντικείμενο συζήτησης με τους επιστημονικούς συνεργάτες της δράσης και ευκαιρία για ανατροφοδότηση και αναστοχασμό και κατά συνέπεια συνέβαλαν στην βελτίωση των πρακτικών των εκπαιδευτικών, αλλά και στην καταγραφή αυτής της βελτίωσης. Στην έκθεση Αξιολόγησης για το έργο 2012-13 που υπάρχει στο Παράρτημα 2, καταγράφεται αναλυτικά η πορεία του κάθε χωριού και η συνολική του αξιολόγηση.
3. **Στην ανάλυση ομαδικών παραγωγών των παιδιών** που αναδεικνύουν τις συμμετοχικές διαδικασίες μάθησης που αναπτύχθηκαν, αλλά και τα αποτελέσματα αυτών των διαδικασιών μάθησης που τα χαρακτηρίζει ο πλούτος και η ποικιλομορφία. Δείγμα αυτού του υλικού κατατίθεται στο Παράρτημα και έχει ληφθεί υπόψη στην Αξιολόγηση του έργου 2012-13.

4. Στην αξιολόγηση επιμέρους σημειωμάτων και αναφορών των επιστημονικών υπεύθυνων και των συνεργατών της δράσης από επιτόπιες επισκέψεις στα σχολεία.
5. Επιπλέον, σε όλη τη διάρκεια της δράσης συγκεντρώθηκε κυρίως **φωτογραφικό** αλλά και κάποιο **βιντεοσκοπημένο υλικό**, το οποίο συμπληρώνει την εικόνα σε ό,τι αφορά τον τρόπο δουλειάς των παιδιών, τις παιδαγωγικές προσεγγίσεις που αξιοποιήθηκαν αλλά και την ποιότητα και την ποσότητα των εργασιών που παράγαγαν τα παιδιά. Επιπλέον, μέσω αυτού του υλικού δόθηκε η δυνατότητα να αποτυπωθεί και το ενδιαφέρον των οικογενειών/της κοινότητας κυρίως μέσω της μεγάλης συμμετοχής και του ενδιαφέροντος που επιδεικνυαν οι γονείς κατά την έκθεση/παρουσίαση αυτής της δουλειάς κατά τη λήξη των μαθημάτων. Για την παρουσίαση της αναλυτικής δουλειάς ανά χρονιά και ανά χωριό βλ. <http://www.museduc-mm.gr/kinita/kinita.html> όπου πάνω στον αντίστοιχο ηλεκτρονικό χάρτη είναι ανηρτημένα τα έργα και η πορεία των μαθημάτων των χωριών.
6. **Στα αποτελέσματα ερωτηματολογίου** (παράρτημα 5) που δόθηκε σε όλα τα χωριά που συνεργάστηκαν με τα Κινητά ΚΕΣΠΕΜ ώστε οι εκπαιδευτικοί του ελληνόφωνου και τουρκόφωνου προγράμματος να αξιολογήσουν τη συνεργασία του σχολείου με τα κινητά ΚΕΣΠΕΜ και την συνεισφορά του έργου τους στην ελληνομάθεια των μαθητών/τριών. Λάβαμε συμπληρωμένα 43 ερωτηματολόγια (από τα 46) χωριά των κινητών ΚΕΣΠΕΜ. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία απήντησαν και οι δύο εκπαιδευτικοί στα χωριά. Η στατιστική ανάλυση των ερωτηματολογίων διενεργήθηκε από την Μαρία Ντελίκου.
7. Στην **ανάλυση ημιδομημένων συνεντεύξεων** τις οποίες διενήργησαν δύο συνεργάτριες του Προγράμματος που δεν συνεργάζονται με τα κινητά (Μαρία Γραμματικά και Ειρήνη Ασημακοπούλου) από 27 εκπαιδευτικούς των μειονοτικών σχολείων Δέκαρχο, Ηλιόπετρα, Κοτύλη, Δημάριο, Μικροχώρι και Μάνταινα (στο Νομό Ξάνθης) Μυρτίσκη, Νέδα, Κύμη, Βέννα, Κίνυρα, Αμάραντα, Κέχρος, Πλαγιά (στο Νομό Ροδόπης) καθώς και Αγριάννη, Ρούσσα (στο Νομό Έβρου), με κάποιους γονείς (Δέκαρχο, Κίνυρα, Αγριάννη, Κέχρος) δύο ιμάμηδες (Μυρτίσκη και Νέδα) και μια δασκάλα Κορανίου (Κέχρος). Η επιλογή των χωριών έγινε με κριτήριο σχετική αντιπροσωπευτικότητα των περιπτώσεων των κινητών ΚΕΣΠΕΜ (από τους 3 νομούς, ορεινά- πεδινά, μικρά -μεγάλα, που συμμετείχαν και στη προηγούμενη φάση - νέα χωριά, με πλειοψηφία τσιγγάνων). Ας σημειωθεί ότι η ερευνητική διαδικασία σε αυτούς τους μικρούς οικισμούς είναι μια διαδικασία δύσκολη, διότι κινδυνεύει να διαταράξει την ισορροπία στις σχέσεις ανάμεσα στην ομάδα παρέμβασης και τους και τους γονείς των παιδιών.

3. Αριθμητικά δεδομένα της δράσης

Χειμερινά μαθήματα

Σχολική Χρονιά	Αριθμός Σχολείων			Αριθμός εγγεγραμμένων μαθητών			Αριθμός Μαθητών που παρακολούθησαν Συστηματικά			Αριθμός εκπαιδευτικών που διδάσκουν	Αριθμός διαμεσολαβητών-οδηγών
	Ροδόπη	Ξάνθη	Έβρος	Ροδόπη	Ξάνθη	Έβρος	Ροδόπη	Ξάνθη	Έβρος		
2011-2012	26	14	4	504	290	93	387	227	63	15	6
2012-2013	26	16	4	407	259	86	343	213	45	13	5
Σύνολο Μαθητών ανά Νομό				911	549	179	730	440	108		
Γενικό Σύνολο Μαθητών				1639			1278				

Θερινά μαθήματα

	Αριθμός Σχολείων			Αριθμός εγγεγραμμένων μαθητών			Αριθμός Μαθητών που παρακολούθησαν Συστηματικά			Αριθμός εκπαιδευτικών που διδάσκουν	Αριθμός διαμεσολαβητών-οδηγών
	Ροδόπη	Ξάνθη	Έβρος	Ροδόπη	Ξάνθη	Έβρος	Ροδόπη	Ξάνθη	Έβρος		
2011-2012	9	11	2	121	158	52	118	147	41	9	6
2012-2013	12	9	4	119	143	58	141	89	52	10	5
Σύνολο Μαθητών ανά Νομό				240	301	110	259	236	93		
Γενικό Σύνολο Μαθητών				651			588				

Στη διάρκεια των δύο ετών στα οποία αναφέρεται η παρούσα έκθεση, συμμετείχαν συστηματικά στα χειμερινά και θερινά μαθήματα, συνολικά 1866 παιδιά. Τα κινητά επισκέπτονταν το 2011-12, 44 χωριά και το 2012-13, 46 χωριά. Αναλυτική παρουσίαση των χωριών καθώς και αναλυτική καταγραφή της συστηματικότητας φοίτησης ανά χωριό και ανά μήνα βρίσκεται στη ιστοσελίδα των κινητών ΚΕΣΠΕΜ (<http://museduc.gr/el/%CE%BA%CE%B9%CE%BD%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CE%B5%CF%83%CF%80%CE%B5%CE%BC>) και στις δύο εκθέσεις αξιολόγησης που βρίσκονται στο Παράρτημα 1 & στο Παράρτημα 2.

4. Αποτελέσματα σε σχέση με τους στόχους της δράσης με βάση τα ερωτηματολόγια προς εκπαιδευτικούς μειονοτικών σχολείων και τις συνεντεύξεις με τους εταίρους της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Όπως εξηγήθηκε παραπάνω στην έρευνα αυτή αποτυπώνεται η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών των συνεργαζόμενων μειονοτικών σχολείων που διενεργήθηκε τον Μάιο του 2013 μέσω ερωτηματολογίων. Το ερωτηματολόγιο (Παράρτημα 5) δόθηκε στους εκπαιδευτικούς στα ελληνικά αλλά και στα τουρκικά ώστε να μπορούν να απαντήσουν και οι εκπαιδευτικοί των οποίων τα ελληνικά δεν τους επιτρέπουν να συμπληρώσουν με ασφάλεια τις ερωτήσεις. Ωστόσο, στη συνοδευτική επιστολή διευκρινιζόταν ότι μπορούν να απαντήσουν σε όποια γλώσσα επιθυμούν. Άλλωστε τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα και επιστρέφονταν από τους εκπαιδευτικούς των σχολείων στα σταθερά ΚΕΣΠΕΜ από όπου απεστάλησαν για στατιστική επεξεργασία. Παρουσιάζονται παρακάτω τα αποτελέσματα ανά ερώτηση (με μπλε απόχρωση οι πίνακες που προέρχονται από ερωτηματολόγια που απαντήθηκαν στα ελληνικά και με ροζ στα τουρκικά).

1

μ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Μέτρια	1	2,3	2,3	2,3
	Καλή	13	29,5	29,5	31,8
	Πολύ καλή	30	68,2	68,2	100,0
	Total	44	100,0	100,0	

Γλώσσα Ελληνικά

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Μέτρια	3	8,3	8,3	8,3
	Καλή	8	22,2	22,2	30,6
	Πολύ καλή	25	69,4	69,4	100,0
	Total	36	100,0	100,0	

Γλώσσα Τουρκικά

Οι εκπαιδευτικοί στη συντριπτική τους πλειοψηφία (κοντά στο 90%) απαντούν ότι η συνεργασία με τα κινητά είναι από καλή έως πολύ καλή. Στις συνεντεύξεις επίσης εκφράζονται πολύ θετικά όπως:

«Η συνεργασία μας ήτανε πάρα πολύ καλή» (Διευθυντής Δημάριο)

«...εμείς είμαστε ευχαριστημένοι με τα πάντα, με τα όλα τους». (Διευθυντής Κύμη)

«...ήθελα να τονίσω και την ικανοποίησή μου όσον αφορά και το πρακτικό κομμάτι της συνεργασίας» (Υποδιευθυντής Μάνταινα)

*«Τα ΚΕΣΠΕΜ λοιπόν συμπληρώνουν και ένα κομμάτι, ένα κενό που υπάρχει»
(Υποδιευθυντής Δέκαρχο)*

2

μμ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Μέτρια	1	2,3	2,3	2,3
	Καλή	6	13,6	13,6	15,9
	Πολύ καλή	37	84,1	84,1	100,0
	Total	44	100,0	100,0	

Γλώσσα Ελληνικά

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καλή	4	11,1	11,1	11,1
	Πολύ καλή	32	88,9	88,9	100,0
	Total	36	100,0	100,0	

Γλώσσα Τουρκικά

*... «μας ειδοποιούν κατευθείαν τηλεφωνικώς προηγουμένως»
(Υποδιευθυντής Πλαγιά)*

«...Η κυρία Όλγα έπαιρνε τηλέφωνο και μας έλεγε αν θα έρθουνε ή δεν θα έρθουνε, εμείς πάλι τους παίρναμε τηλέφωνο όταν ήταν οι καιρικές συνθήκες (άσχημες) για να μην ανεβούνε και ταλαιπωρούνται.» (Διευθυντής Δημάριο)

Η θετική εικόνα για την συνεργασία με τα κινητά ενισχύεται και από το αποτέλεσμα των απαντήσεων σχετικά με την συνέπεια της τήρησης του προγράμματος. Το στοιχείο αυτό είναι σημαντικό διότι αποτελεί ένα δείκτη για την σχέση εμπιστοσύνης και αποδοχής που κτίστηκε σταδιακά τα χρόνια αυτά. Όπως εξηγήσαμε στην αρχή του κειμένου, ο στόχος οικοδόμησης εμπιστοσύνης ήταν βασικός και παραμένει ουσιώδης για τη λειτουργία της δράσης αυτής. Αν λάβει κανείς υπόψη του ότι πρόκειται για δράση που «μεταφέρεται» μέσα σε μικρούς απομονωμένους οικισμούς, όπου η παρουσία της ελληνικής πολιτείας είναι σχεδόν ανύπαρκτη, τα κινητά και η εκπαιδευτική τους δράση, μπορεί να εκληφθεί ως «επιβολή» και άρα να μην μπορέσει να λειτουργήσει καθόλου. Για το λόγο αυτό άλλωστε οι διαπραγματεύσεις για το ωράριο δεν γίνονται μόνο με τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς μου διαμεσολαβούν για να καθοριστεί η ώρα και η μέρα των μαθημάτων, αλλά και με τον ιμάμη γιατί πρέπει να βρεθεί ο κατάλληλος χρόνος (δεδομένων των καθημερινών μαθημάτων κορανίου) και κυρίως να συναινέσουν όλες οι πλευρές. Στις αξιολογήσεις του 2011-12 και 2012-13 στα Παραρτήματα 1 και 2 περιγράφονται αναλυτικά οι διαδικασίες προσέγγισης των χωριών, οι διαπραγματεύσεις και οι δυσκολίες για την κατάρτιση του προγράμματος.

3 μ μ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Μέτρια	20	45,5	45,5
	Καλή	17	38,6	84,1
	Πολύ καλή	7	15,9	100,0
	Total	44	100,0	100,0

Γλώσσα Ελληνικά

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Μέτρια	11	30,6	30,6
	Καλή	19	52,8	83,3
	Πολύ καλή	6	16,7	100,0
	Total	36	100,0	100,0

Γλώσσα Τουρκικά

Η εκτίμηση των εκπαιδευτικών και των δύο προγραμμάτων (τουρκόφωνου και ελληνόφωνου) για την βελτίωση των ελληνικών των παιδιών και από τις δύο ομάδες εκπαιδευτικών είναι πολύ υψηλή (83 %). Στις συνεντεύξεις διευκρινίζεται ότι αυτό εντοπίζεται στο λεξιλόγιο και στη γενικότερη άνεση στα ελληνικά:

«Μαθαίνουν σίγουρα καινούριες λέξεις, τα μεγάλα παιδιά στα μικρότερα ίσως θα βγει παραπέρα, γιατί εφόσον μερικά πράγματα τα ζουν εμπειρικά και εφόσον συμβεί ότι παράλληλη γνώση ήταν αυτό που είχαν κάνει τότε, βγαίνει τότε ας πούμε». (Υποδιευθυντής- Πλαγιάς)

«...οπωσδήποτε βοηθάει, γιατί εδώ τα παιδιά την ελληνική γλώσσα δεν τη μιλούν εκτός απ' το σχολείο, είναι αμιγώς μουσουλμανικό το χωριό. Τη μιλούν με εμένα εδώ όσες ώρες είμαι εγώ και δύο ώρες που έρχονται τα παιδιά απ' το ΚΕΣΠΕΜ κι αυτό είναι κέρδος που έρχονται εδώ δύο ώρες και μιλάνε με τα παιδιά την ελληνική γλώσσα. Δεν θα την ξανακούσουν από κει και πέρα βέβαια, ούτε στην τηλεόραση, γιατί βλέπουν τούρκικα κανάλια υποχρεωτικά, αφού βλέπουν οι γονείς.» (Βέννα-Υποδιευθυντής & Διευθυντής)

«...έγραψα και στο ερωτηματολόγιο ότι παρατήρησα. Πέρα από τις δραστηριότητες που γίνονται, είπα ότι ένας ακόμα λόγος είναι ότι 2 ώρες παραπάνω με ελληνικά, σίγουρα είναι προς όφελός τους και θα τους βοηθήσει. Παρατήρησα, ναι» .(Υποδιευθυντής Δέκαρχο)

«...πιστεύουμε ότι τα μαθήματα αυτά έχουνε βοηθήσει και στον προφορικό και στον γραπτό λόγο», (Διευθυντής Δημάριο)

«...διαβάζουν και... και μιλούν καλύτερα πιο καλά.» (Κίνυρα- διευθυντής και υποδιευθυντής)

«...όσο μιλούν τα ελληνικά έστω αυτό το δώρο, γιατί εντάξει, δεν μπορείς να απαιτήσεις απ' τα παιδιά γιατί η μητρική τους γλώσσα είναι άλλη, δεν μπορείς να

ζητάς να μιλάνε στο σπίτι ελληνικά, έστω αυτό το δίωρο όμως εμένα με βοηθάει να κάνω τη δουλειά μου καλύτερα. Βλέπω διαφορά.» (Υποδιευθυντής Κοτύλης)

4 μ μ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Μέτρια	26	59,1	60,5	60,5
	Καλή	14	31,8	32,6	93,0
	Πολύ καλή	3	6,8	7,0	100,0
	Total	43	97,7	100,0	
Missing	9	1	2,3		
Total		44	100,0		

Γλώσσα Ελληνικά

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Μέτρια	14	38,9	38,9	38,9
	Καλή	17	47,2	47,2	86,1
	Πολύ καλή	5	13,9	13,9	100,0
	Total	36	100,0	100,0	

Γλώσσα Τουρκικά

Η ερώτηση αυτή είχε ως στόχο να διερευνήσει κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί των μειονοτικών σχολείων αναγνωρίζουν βελτίωση στη σχολική επίδοση των μαθητών τους στο πλαίσιο των δικών τους μαθημάτων. Είναι ενδιαφέρον ότι σε ένα μέσο όρο 40 % και από τα δύο προγράμματα (ελληνόφωνο και τουρκόφωνο) αναγνωρίζουν συνεισφορά αρκετή έως μεγάλη των κινητών στην επίδοση των παιδιών. Στις συνεντεύξεις αποτυπώνεται ότι αυτή η βελτίωση εστιάζεται στην βελτίωση του τρόπου δουλειάς των μαθητών και της βελτίωσης της σχέσης μεταξύ τους, δηλαδή μια βελτίωση στη βασική προϋπόθεση για τη μάθηση:

«...οι σχέσεις μεταξύ τους είναι πιο καλές, πιο αρμονικές, μπορούν να συνεργάζονται καλύτερα. Και αναλόγως κι εγώ τα βάζω εδώ πέρα και ο Σπύρος βέβαια, δουλεύουν και ομαδικά τα παιδιά, τα βάζουμε σε ομάδες. Οποιαδήποτε εργασία και να κάνουν μες στην τάξη, τα βάζουμε σε ομάδες των δύο ή τριών, αλλά βλέπω ότι τώρα μεταξύ τους αυτή η σχέση έχει αποκατασταθεί. Παλιά ας πούμε έβλεπα ότι δεν ήθελε ο ένας με τον άλλον να κάνουν μια εργασία μαζί, τώρα όμως είναι πιο καλά, το αποδέχονται αυτό πιο εύκολα. Ως προς αυτόν τον τομέα βλέπω μια πρόοδο.» (Υποδιευθυντής Δέκαρχο)

«...Πηγαίνουν συνέχεια και τώρα ξέρουν πιο πολλά από εμάς..» (Ιμάμης Μυρτίσκη)

Επίσης οι εκπαιδευτικοί εστιάζουν στο τρόπο δουλειάς που ενισχύουν τα κινητά και λειτουργεί θετικά και στη δική τους παιδαγωγική δουλειά :

«...τα κινητά ΚΕΣΠΕΜ λειτουργούν συμπληρωματικά και υποστηρικτικά και ένθερμα σε αυτό που ήδη γίνεται στον πρωινό κύκλο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Αλλά όσον αφορά την επικοινωνιακή διδασκαλία, όσον αφορά την χρήση των υπολογιστών, τις εμπειρίες που παίρνουν τα παιδιά μέσα από την

ανάγνωση ενός βιβλίου ή τις «περιπέτειες» που βιώνουνε μέσα από ένα παιχνίδι, από μια υποτιθέμενη θεατρική ή κινηματογραφική παράσταση που παρακολουθούν, είναι εξίσου ή μπορεί και παραπάνω σημαντικές. Γιατί αυτός είναι και ο στόχος όπως είπαμε της διδασκαλίας μας και της παιδαγωγικής διαδικασίας...» (Υποδιευθυντής Μάνταινα)

«ναι, ρωτάνε, έχουνε πιο πολλές απορίες σε διάφορα πράγματα. Όταν κάτι δεν...δεν το αφήνουν, το ψάχνουν, το ρωτάνε» (Διευθυντής Κύμης).

«...έχω την αίσθηση ότι και τις 2 χρονιές, ήμασταν τυχεροί εμείς ή εσείς ήσασταν πολύ καλά οργανωμένοι, ώστε να επιλεχθούν άτομα, τα οποία πραγματικά και αγάπησαν τα παιδιά, γιατί τα παιδιά αυτά με τις ελάχιστες παραστάσεις και εικόνες που έχουν από τον έξω κόσμο χρειάζονται πρώτα απ' όλα αγάπη, αλλά και πρόσφεραν πράγματα σαν παιδαγωγοί και όχι σαν δάσκαλοι. Είδαν δηλ. αυτό που έχω κι εγώ σαν κύρια φιλοσοφία, την δίωρη απασχόλησή τους πάνω στο χωριό μας ως λειτουργήμα και όχι ως επάγγελμα. Είμαι πολύ ευχαριστημένος. Άλλωστε η επικοινωνιακή διδασκαλία και η βιωματική προσέγγιση που απ' ό,τι έχω καταλάβει είναι ο πυρήνας δράσης των ΚΕΣΠΕΜ, είναι ταυτόσημος και με τη δική μου φιλοσοφία στη δουλειά μου» (Υποδιευθυντής- Μάνταινα)

Επίσης αναφέρονται συστηματικά στις γνωστικές πληροφορίες που μέσα στο μάθημα τους αναγνωρίζουν τα παιδιά ότι προέρχονται από τα κινητά :

«...μας λένε τα παιδιά, «αυτό το κάναμε εκεί, αυτό το είδαμε εκεί», τους μένουν πράγματα, συν το ότι πολλές φορές το διαβάζουν όλο το βιβλίο και θα' ρθει τώρα η Δευτέρα και θα πει ότι διάβασε το βιβλίο απ' το ΚΕΣΠΕΜ.» (Υποδιευθυντής Δέκαρχο)

και πολλές φορές λένε στο μάθημα, ανάλογα τι κάνανε εκεί, ότι κάνανε ή είπανε κάτι τέτοιο στο ΚΕΣΠΕΜ, το αναφέρουν, αν τύχαινε δηλ. πάνω στο μάθημα που κάνουμε. (Υποδιευθυντής Κύμης)

«...μερικά συμπίπτουν με τα μαθήματα που κάνουμε, αρκετά θα έλεγα ήταν έτσι, ήταν αλλιώς...είναι σίγουρα αποδοτικό γιατί τα παιδιά εδώ πέρα στα μειονοτικά χωριά ειδικά όπως σε αυτό που δεν υπάρχουν καθόλου χριστιανοί ούτε και η ελληνική γλώσσα, δεν έρχονται σε επαφή καθόλου. Γιατί είναι πραγματικότητα της μειονότητας ότι ούτε από τις τηλεοράσεις, ούτε μέσω ίντερνετ δεν έρχονται σε επαφή με τα ελληνικά., το σχολείο είναι ο μόνος χώρος» (Υποδιευθυντής – Πλαγιά)

Αναφέρονται επίσης στην ενίσχυση του λεξιλογίου:

«... βεβαίως θα τους βοηθήσουν. Πιο πολύ θα μάθουν πολλές λέξεις και θα τις χρησιμοποιούν και είναι πολύ σημαντικό να μάθουν πολλές λέξεις, γιατί έτσι μαθαίνουν τα ελληνικά, με λέξεις. Και τα παιδιά δεν είναι σαν εμάς, ό,τι ακούνε το γράφουν και το θυμούνται κι αυτό τους βοηθάει και το ότι μιλάνε εδώ.» (Δασκάλα Κορανίου Κέχρος)

«Δανείζονται βιβλία και μου λένε πρέπει να γράψουμε το όνομά μας σε ένα χαρτί, το βιβλίο και την άλλη βδομάδα να το δώσουμε πίσω. Ό,τι μαθαίνουν καλό δεν είναι αυτό;» (Ιμάμης Νέδας)

Καθώς και στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών μέσω της δουλειάς των κινητών:

«εγώ βλέπω βελτίωση τα τελευταία 2 χρόνια. Βλέπουμε κάτι πάρα πολύ σημαντικό σ' αυτά τα παιδιά, εκτός απ' τα γνωστικά θέματα που έχουνε, γιατί δεν έχουνε ερεθίσματα εκτός σχολείου, είναι ότι έχουνε πάρα πολύ μειωμένες κοινωνικές δεξιότητες. Και αυτό βελτιώνεται πολύ με τα κινητά» (Υποδιευθύντρια Ηλιόπετρα)

Η θετική αποτίμηση των εκπαιδευτικών των μειονοτικών σχολείων για την δράση των κινητών αποδεικνύει την εγκαθίδρυση της σχέσης εμπιστοσύνης και εκτίμησης που αποτέλεσαν την βάση για την γνωστική και γλωσσική εξέλιξη των παιδιών που αποτυπώσαμε στην αναλυτική καταγραφή ανά σχολείο στην έκθεση αξιολόγησης που υπάρχει στο Παράρτημα 1 και 2.

Στις παρακάτω ερωτήσεις διερευνήσαμε σε ποιές άλλες δεξιότητες οι εκπαιδευτικοί των μειονοτικών σχολείων θεώρησαν ότι τα μαθήματα των κινητών βοήθησαν τα παιδιά.

5 μ μ

μ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Καθόλου καλή	1	2,3	2,4	2,4
Μέτρια	15	34,1	35,7	38,1
Καλή	20	45,5	47,6	85,7
Πολύ καλή	6	13,6	14,3	100,0
Total	42	95,5	100,0	
Missing	9	2	4,5	
Total	44	100,0		

Γλώσσα Ελληνικά

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Μέτρια	9	25,0	25,0	25,0
Καλή	22	61,1	61,1	86,1
Πολύ καλή	5	13,9	13,9	100,0
Total	36	100,0	100,0	

Γλώσσα Τουρκικά

Σε ποσοστό κοντά στο 80% οι εκπαιδευτικοί των μειονοτικών σχολείων, θεωρούν ότι τα μαθήματα των κινητών ΚΕΣΠΕΜ βοήθησαν στη κατάκτηση δεξιοτήτων χρήσης των ηλεκτρονικών υπολογιστών από τα παιδιά που παρακολούθησαν. Ο ηλεκτρονικός γραμματισμός υπήρξε ένας από τους παιδαγωγικούς στόχους των μαθημάτων διότι η κατάκτηση της χρήσης της νέας τεχνολογίας αποτελεί ένα βασικό εφόδιο για τους μαθητές και τις μαθήτριες για την σχολική τους επιτυχία αλλά και για την κοινωνική τους ένταξη. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές αποτελούν ένα σπουδαίο εργαλείο για την εκπαιδευτική διαδικασία, την ενίσχυση στις δεξιότητες γραπτού λόγου, στην αναζήτηση πληροφοριών στο

διαδίκτυο και άρα στην αύξηση των γνώσεων των παιδιών. Αποτελεί συγχρόνως και ένα εργαλείο κοινωνικής ένταξης, μιας και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές είναι απαραίτητο εφόδιο για την ζωή των παιδιών.

«Τους ρώτησα πού βοηθηθήκανε περισσότερο, (και μου είπαν) περισσότερο να χρησιμοποιούν τους υπολογιστές στα ελληνικά πιο γρήγορα, ενώ δεν μπορούσαν. Σε αυτό συμφωνούσαν όλα τα παιδιά ότι βοηθήθηκαν πολύ». (Βέννα, Υποδιευθυντής & Διευθυντής)

«βοηθάνε, γιατί δεν ήξεραν να ανοίξουν τον υπολογιστή, δεν ήξερε να μπει εδώ να ανοίξει τον υπολογιστή να παίξει. Τώρα εντάξει, μου λέει «όχι μαμά εδώ, εδώ πατάμε για να ανοίξει ο υπολογιστής». (Μαμά, Δέκαρχο)

«τη ρωτάω πώς το έμαθε αυτό και μου λέει ότι το έμαθε απ' το ΚΕΣΠΕΜ, δηλ. ενδιαφέρονται πιο πολύ για τους υπολογιστές, τους αρέσει να κάνουνε υπολογιστές » (Κέχρος, Δασκάλα Κορανίου)

«Σίγουρα βοηθάει και σε δραστηριότητες που κάνουμε εμείς με χρήση υπολογιστών, σε κάποια προγραμματάκια, κάποιες δραστηριότητες που εντάσσουμε στα μαθήματα...» (Υποδιευθυντής- Δέκαρχο)

6 μ μ μ μ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Καθόλου καλή	4	9,1	9,1	9,1
Μέτρια	18	40,9	40,9	50,0
Valid Καλή	14	31,8	31,8	81,8
Πολύ καλή	8	18,2	18,2	100,0
Total	44	100,0	100,0	

Γλώσσα Ελληνικά

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Καθόλου καλή	1	2,8	2,8	2,8
Μέτρια	15	41,7	41,7	44,4
Valid Καλή	17	47,2	47,2	91,7
Πολύ καλή	3	8,3	8,3	100,0
Total	36	100,0	100,0	

Γλώσσα Τουρκικά

«...ναι, οι απαντήσεις τους είναι με χαμόγελο, γενικά το πρόσωπό τους όταν μιλάει για το ΚΕΣΠΕΜ» (Υποδιευθύντρια Ηλιόπετρα)

7 μ μ μ μ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Καθόλου καλή	1	2,3	2,3	2,3
Μέτρια	11	25,0	25,0	27,3
Καλή	22	50,0	50,0	77,3
Πολύ καλή	10	22,7	22,7	100,0

Total	44	100,0	100,0	
-------	----	-------	-------	--

Γλώσσα Ελληνικά

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Μέτρια	7	19,4	19,4	19,4
Καλή	20	55,6	55,6	75,0
Πολύ καλή	9	25,0	25,0	100,0
Total	36	100,0	100,0	

Γλώσσα Τουρκικά

Στις δύο παραπάνω ερωτήσεις καταγράφεται ότι τα παιδιά μιλούν για την εμπειρία τους στα κινητά ΚΕΣΠΕΜ στους δασκάλους τους και άρα, τα κινητά ΚΕΣΠΕΜ αποτελούν μια πραγματικότητα αποδεκτή και από τους εκπαιδευτικούς των μειονοτικών σχολείων και αποτελεί κάτι που συζητούν με τα παιδιά τους. Αυτό αποτελεί μια ακόμη ένδειξη ότι ο στόχος γεφύρωσης των μειονοτικών σχολείων με τη λειτουργία των κινητών ΚΕΣΠΕΜ σε μεγάλο βαθμό επιτεύχθηκε. Η γεφύρωση αυτή είναι σημαντική γιατί μόνο μέσω αυτής της διαδικασίας μπορεί να πετύχει η ανάπτυξη θετικής σχέσης των παιδιών με το σχολείο κάτι που αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους των κινητών ΚΕΣΠΕΜ ώστε τα παιδιά να συνεχίσουν τις σχολικές τους πορείες.

9

μ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Καθόλου καλή	1	2,3	2,3	2,3
Μέτρια	11	25,0	25,0	27,3
Καλή	18	40,9	40,9	68,2
Πολύ καλή	14	31,8	31,8	100,0
Total	44	100,0	100,0	

Γλώσσα Ελληνικά

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Μέτρια	4	11,1	11,1	11,1
Καλή	19	52,8	52,8	63,9
Πολύ καλή	11	30,6	30,6	94,4
5	1	2,8	2,8	97,2
99	1	2,8	2,8	100,0
Total	36	100,0	100,0	

Γλώσσα Τουρκικά

Και σε αυτή την ερώτηση οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό υψηλά (70%) απαντούν θετικά. Μέσω των συνεντεύξεων προκύπτουν και ενδιαφέροντα στοιχεία για τη δυναμική που δημιούργησαν τα κινητά σε κάποια χωριά, όπως στο Κέχρο, ορεινό απομονωμένο χωριό στη Ροδόπη, όπου τα μαθήματα των κινητών δημιούργησαν το κίνητρο στις μητέρες των παιδιών να μάθουν ελληνικά.

«...είδα εδώ που έρχονται τα ΚΕΣΠΕΜ για να μάθουν στα παιδιά και η ιδέα ήταν αυτή, να κάνουμε και στις γυναίκες άμα μπορούνε, εγώ το ζήτησα να κάνω μάθημα, γιατί πραγματικά υπάρχει ανάγκη εδώ. (...)Αλλά είναι όλα θετικά, το βλέπουν πολύ καλά το ότι έρχονται γυναίκες στα ΚΕΣΠΕΜ και κάνουν μάθημα» (δασκάλα Κορανίου Κέχρος)

Επίσης αναγνωρίζουν ότι στα χωριά η παρουσία των κινητών αποτελεί μια δράση που «αγκαλιάζεται» από όλους.

«Είναι σημαντική σε όλη τη λειτουργία της τοπικής κοινωνίας, την οποία εμείς θέλουμε να ανοίξουμε προς τα έξω. Δηλ. από την ώρα που θα έρθει το βανάκι, που θα ξεφορτώσει, που τα παιδιά θα πάνε να βοηθήσουνε τους συναδέλφους δασκάλους να φέρουνε τα φορητά τους pc ή τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας ή να πάνε επίσκεψη στο βανάκι και να επιλέξουν ένα βιβλίο από τη δανειστική βιβλιοθήκη ή να κάνουνε μια γιορτή ή να κάνουνε ένα παιχνίδι ρόλων έξω στην αυλή ή να πάνε πιο κάτω σε μια τοποθεσία που έχουν εκεί πέρα σαν παιδική χαρά παραδίπλα από το σχολείο και να παίξουν ομαδικά παιχνίδια, όλα αυτά έχουνε πολύ σημαντικό ρόλο σε όλη την τοπική κοινωνία». (Υποδιευθυντής Μάνταινα)

«η καθολική δηλ. ανταπόκριση είναι ο καθρέφτης της άποψής τους για τα κινητά ΚΕΣΠΕΜ» (Υποδιευθυντής Μάνταινα)

«...μπορούμε να πούμε ότι βάζουν σε μια διαδικασία ακόμα και τους γονείς, να έρχονται σε πιο άμεση επαφή με το σχολείο, να ασχολούνται περισσότερο με το σχολείο... κατά αυτόν τον τρόπο. .... ναι, γιατί δεν σκέφτεται μόνο ένας γονιός το πρωινό πρόγραμμα και τελείωσε, υπάρχει συνέχεια, έρχονται εδώ πέρα, τα φέρνουν ξανά, έχουν έτσι μια έτσι πιο κλειστή, πιο στενή σχέση με το σχολικό περιβάλλον» (Διευθυντής Δέκαρχο)

Οι παραπάνω απόψεις και πολλά εμπειρικά παραδείγματα (όπως ο ιμάμης στο χωριά Αγριάννη ο οποίος στηρίζει συστηματικά τα μαθήματα στα κινητά ΚΕΣΠΕΜ και τα αναγγέλει από το μεγάφωνο στο τζαμί) ενισχύουν την υπόθεση ότι ο στόχος της γεφύρωσης των μαθημάτων και η οικοδόμηση θετικής σχέσης με το σχολείο από τα παιδιά έχει σε μεγάλο βαθμό πετύχει. Η κοινωνική αποδοχή αυτών των μαθημάτων και η πρόσληψή τους ως μέρος της πραγματικότητας της κοινωνίας τους από γονείς και δασκάλους, αποτελεί ένα ασφαλές έδαφος για να αναπτύξουν τα παιδιά ισόρροπα ανάμεσα στους δύο κόσμους τις δεξιότητες τους, ώστε να εξασφαλιστεί η σχολική τους επιτυχία.

10R μ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Περισότερη επαφή και εμπειρία με την Ελληνική γλώσσα	13	29,5	31,7	31,7

	Περισσότερες γνώσεις και εμπειρία στη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή	7	15,9	17,1	48,8
	Και βελτίωση ελληνικών και βελτίωση στη χρήση Η/Υ	10	22,7	24,4	73,2
	Καλλιέργησαν ομαδικότητα και συνεργασία	1	2,3	2,4	75,6
	Διεύρυναν γνώσεις-εμπειρίες-δεξιότητες σε ποικιλία θεμάτων	10	22,7	24,4	100,0
	Total	41	93,2	100,0	
Missing	System	3	6,8		
	Total	44	100,0		

Γλώσσα Ελληνικά

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	Περισσότερη επαφή και εμπειρία με την Ελληνική γλώσσα	7	19,4	21,9	21,9
	Περισσότερες γνώσεις και εμπειρία στη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή	7	19,4	21,9	43,8
	Και βελτίωση ελληνικών και βελτίωση στη χρήση Η/Υ	9	25,0	28,1	71,9
	Καλλιέργησαν ομαδικότητα και συνεργασία	4	11,1	12,5	84,4
	Διεύρυναν γνώσεις-εμπειρίες-δεξιότητες σε ποικιλία θεμάτων	5	13,9	15,6	100,0
	Total	32	88,9	100,0	

Missing	System	4	11,1		
	Total	36	100,0		

Γλώσσα Τουρκικά

Στις δύο παραπάνω ανοιχτές ερωτήσεις ζητήσαμε από τους εκπαιδευτικούς να καταγράψουν τι νομίζουν ότι κέρδισαν τα παιδιά από τη συμμετοχή τους στα κινητά. Πέρα από την προφανή απάντηση για βελτίωση των ελληνικών των παιδιών που αποτελεί έναν από τους προφανείς στόχους των κινητών ΚΕΣΠΕΜ, το ενδιαφέρον έγκειται στο γεγονός ότι οι απαντήσεις τους δείχνουν ότι ήταν ορατές οι πολλαπλές διαστάσεις αυτής της παρέμβασης εξίσου από τους εκπαιδευτικούς του τουρκόφωνου όσο και του ελληνόφωνου προγράμματος. Αυτός είναι ακόμη ένας δείκτης που συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι η δράση αυτή πέτυχε να φτιάξει τη γέφυρα ανάμεσα στο σχολείο και στα κινητά και κυρίως έβαλε τα θεμέλια μιας θετικής σχέσης των παιδιών με αυτό. Επίσης, για το ίδιο το μειονοτικό σχολείο το γεγονός ότι αναγνωρίζει τόσες διαστάσεις σε μία εκπαιδευτική διαδικασία λειτουργεί υπέρ ενός ανοίγματος και μια υγιούς «άμιλλας» με τα κινητά ΚΕΣΠΕΜ ώστε το μειονοτικό σχολείο να απομακρυνθεί κάπως από τις αγκυλώσεις του παρελθόντος. Είναι άλλωστε ενδιαφέρον ότι στις συστηματικές καταγραφές των εκπαιδευτικών των κινητών ΚΕΣΠΕΜ, αλλά και στις επιτόπιες επισκέψεις της επιστημονικής υπεύθυνης στα χωριά, φάνηκε μια αλληλεπίδραση ανάμεσα στα σχολεία και στα κινητά μέσω της ανάπτυξης πχ σχεδίων εργασίας με παράλληλα θέματα, επεξεργασίας εξωσχολικών βιβλίων μέσω του δανεισμού των παιδιών από τα κινητά, δημιουργία κατασκευών ή εικαστικών συλλογικών έργων. Επίσης καταγράφηκε στις επικοινωνίες με την υπεύθυνη του επιτόπιου συντονισμού ένα αίτημα μεγαλύτερης συνεργασίας, περισσότερων ωρών διδασκαλίας κλπ. Αυτό άλλωστε καταγράφεται και στο τρόπο που απάντησαν στην αμέσως επόμενη ερώτηση για τις προτάσεις βελτίωσης των κινητών ΚΕΣΠΕΜ.

12R

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Περισσότερη ενασχόληση με ηλεκτρονικά μέσα	3	6,8	10,0	10,0
Περισσότερη συνεργασία με το σχολείο ώστε να συμβαδίζει με την ύλη του σχολείου	7	15,9	23,3	33,3
Να αυξηθούν οι συναντήσεις ή/και οι ώρες	8	18,2	26,7	60,0
Τα μαθήματα των ΚΕΣΠΕΜ να γίνονται και στα Ελληνικά και στα Τουρκικά	1	2,3	3,3	63,3
Ξεχωριστή διδασκαλία μικρών και μεγάλων τάξεων	1	2,3	3,3	66,7

	Μεγαλύτερη ποικιλία στο εκπαιδευτικό υλικό	3	6,8	10,0	76,7
	Προβολή του έργου των κιν ΚΕΣΠΕΜ-συμμετοχή των γονέων	2	4,5	6,7	83,3
	Άλλο	5	11,4	16,7	100,0
	Total	30	68,2	100,0	
Missing	System	14	31,8		
	Total	44	100,0		

Γλώσσα Ελληνικά

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Περισσότερη ενασχόληση με ηλεκτρονικά μέσα	5	13,9	20,8
	Περισσότερη συνεργασία με το σχολείο ώστε να συμβαδίζει με την ύλη του σχολείου	2	5,6	29,2
	Να αυξηθούν οι συναντήσεις ή/και οι ώρες	6	16,7	54,2
	Τα μαθήματα των ΚΕΣΠΕΜ να γίνονται και στα Ελληνικά και στα Τουρκικά	3	8,3	66,7
	Ξεχωριστή διδασκαλία μικρών και μεγάλων τάξεων	1	2,8	70,8
	Μεγαλύτερη ποικιλία στο εκπαιδευτικό υλικό	3	8,3	83,3
	Άλλο	4	11,1	100,0
	Total	24	66,7	100,0
Missing	System	12	33,3	
	Total	36	100,0	

Γλώσσα Τουρκικά

5. Συνολική αποτίμηση του έργου των κινητών ΚΕΣΠΕΜ

Όπως αναλυτικά αναπτύχθηκε παραπάνω η δράση των κινητών ΚΕΣΠΕΜ είναι πολύμορφη και πολυεπίπεδη. Η κοινωνική και εκπαιδευτική διάσταση αυτής της δράσης είναι αλληλένδετες και η επιτυχία του εκπαιδευτικού έργου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αποδοχή από τη μειονότητα της παρέμβασης. Στο τέλος της διετίας, η έρευνα που παρουσιάστηκε αλλά και η καθημερινή καταγραφή των εκπαιδευτικών, αποδεικνύουν ότι η αποδοχή αυτή έχει σε μεγάλο βαθμό επιτευχθεί. Η απόσταση που διανύθηκε από την πρώτη μέρα που ξεκίνησε αυτή η δράση και οι δυσκολίες που συνάντησε στα πρώτα βήματά της μέχρι την σημερινή φάση είναι μεγάλη. Στις πρώτες επαφές όπως καταγράφεται στο Παράρτημα 2 και χρειάστηκαν πολλές συζητήσεις και διαπραγματεύσεις με τα σχολεία αλλά και τους

γονείς και ιμάμηδες, ώστε να πειστούν να δώσουν χρόνο και χώρο στα κινητά. Στο τέλος της σχολικής χρονιάς 2012-13 οι γονείς παρίστανται στις γιορτές των κινητών, συζητούν για τη πρόοδο των παιδιών τους, ενώ οι ίδιοι γονείς δεν πλησιάζουν το πρωινό σχολείο. Στη διάρκεια της χρονιάς, αναλαμβάνουν να ανάψουν τη σόμπα ή το καλοκαίρι να ανοίξουν το σχολείο για να μην χάσουν τα μαθήματα. Αυτό δείχνει το βαθμό εμπιστοσύνης και την αναγνώριση της αξίας αυτής της δουλειάς. Κατά την εκτίμησή μας η πρόοδος που καταγράφεται (τόσο στα ερωτηματολόγια που αναλύθηκαν όσο και στα Παράρτημα 1 & 2) στην ανάπτυξη του προφορικού λόγου, στην κατάκτηση νέων γνώσεων στις κοινωνικές δεξιότητες, στον ηλεκτρονικό γραμματισμό των παιδιών οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην γέφυρα που κατόρθωσαν να δημιουργήσουν τα κινητά ΚΕΣΠΕΜ μεταξύ των δύο κόσμων. Το γεγονός ότι παιδιά, τα οποία ξεκινούν τη μέρα τους με αγροτικές δουλειές, συνεχίζουν στο μειονοτικό σχολείο με το δίγλωσσο πρόγραμμα, πηγαίνουν στο μάθημα κορανίου (στα αραβικά με πολλές απαιτήσεις επίσης) και μετά έρχονται με χαρά για ένα δίωρο στο κινητά, δείχνει ότι η δουλειά των κινητών ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους και κυρίως ότι νοιώθουν ότι έχει νόημα για τα ίδια. Πρόκειται για την βασική παιδαγωγική αρχή κάθε μαθησιακής διαδικασίας.

Στη διετία αυτή παρατηρήθηκε και καταγράφηκε ανά χωριό (Παράρτημα 1 και 2) σημαντική εξέλιξη στην ελληνομάθεια που επιτρέπει δημιουργική χρήση της γλώσσας σε πολλά επικοινωνιακά πλαίσια (ηλεκτρονικές εφημερίδες, θεατρικά σκέτς, μικρές ιστορίες με αφορμή τα βιβλία που δανείζονται, αλληλογραφία ανάμεσα σε χωριά, δημιουργία κόμικ βλ Παράρτημα 3). Η συμμετοχή των παιδιών στα κινητά ΚΕΣΠΕΜ συνοδεύεται από πολλές εκφράσεις συναισθηματικής σύνδεσης, όπως καταγράφεται από δύο οδηγούς διαμεσολαβητές με παραδείγματα:

«... μας περίμεναν στο χιόνι! Όχι να περιμένουν μέσα. Χιόνιζε και μας περίμεναν στο χιόνι, εκεί στην πόρτα που κάθε φορά μας περίμεναν και χιόνιζε και δεν άλλαξαν αυτή την τακτική, δηλ. κανονικά έπρεπε να περιμένουν μες στην τάξη.» (Χουσείν, Οδηγός- Διαμεσολαβητής)

«στη Ρούσσα στο τελευταίο μάθημα που ήτανε πέρυσι, έκλεισαν τον δρόμο για να μη φύγει το βαν. Πέρασαν μπροστά και... και δεν ήθελαν να φύγει, 10 λεπτά μας κράτησαν» (Νουμάν, Οδηγός- Διαμεσολαβητής)

Μια άλλη σημαντική ένδειξη για την αποδοχή και επιτυχία του έργου είναι η συμμετοχή παιδιών που δεν πηγαίνουν στο σχολείο σε χωριά όπως Ηλιόπετρα, Αγριάννη, Βάκος και όμως έρχονται στα κινητά ΚΕΣΠΕΜ. Απαιτήθηκαν πολλές ώρες συζήτησης και επεξεργασίας στερεοτύπων όλων των εταίρων (των παιδιών, των οδηγών διαμεσολαβητών και των εκπαιδευτικών-εμπυχωτών) ώστε να γίνουν αποδεκτά παιδιά που δέχονται κοινωνικό στιγματισμό. Η γεφύρωση που επιχείρησαν τα κινητά ΚΕΣΠΕΜ λειτούργησε σε πολλά επίπεδα, όπως καταγράφεται από τον Χουσείν Χατζή Χαλήλ, οδηγό διαμεσολαβητή:

«Καταρχήν νομίζω, και αυτό είναι πιο πολύ στα επάνω χωριά, έχει τη δύναμη (να τους κάνει σς τα κινητά) να αγαπάνε το ξένο, που οι γονείς τους είχαν ένα φόβο π.χ. να μην τους αγγίξετε, να μην τους μιλάτε. Να

αγαπήσουν το ξένο, που δεν ξέρεις το ξένο τι θα σου φέρει στην πορεία, αλλά εμείς είχαμε τον χρόνο, μας γνώρισαν. Να ακουμπήσουν δηλ. το άγνωστο, να δοκιμάσουν, δηλ. να μην μείνουν εκεί σε ένα μέρος ή σε ένα σημείο. Να ξέρουν τη σχέση της ομαδικότητας, δηλ. να έχουν εμπιστοσύνη σε ένα άγνωστο που μετά γίνεται γνωστό. Αλλά εκεί είναι η ουσία, γιατί εκεί είναι το ευαίσθητο σημείο, να το γνωρίσω ή να μην το γνωρίσω;»

Το παραπάνω απόσπασμα «αξιολογεί» με ακρίβεια το κλειδί της επιτυχίας αυτής της δράσης: δημιούργησε τις συνθήκες εκείνες ώστε το «ξένο» (εδώ τα ελληνικά και η κουλτούρα της κυρίαρχης ομάδας) να γίνει «οικείο» και να νοηματοδοτηθεί θετικά από τα παιδιά. Αυτό αποτελεί και τη βάση κάθε πετυχημένης κοινωνικής –εκπαιδευτικής παρέμβασης και επέτρεψε, με διαφορετικό ρυθμό και σε διαφορετικούς χρόνους, την ποικιλομορφία των παραγωγών των παιδιών (Παράρτημα 3).

Η αποτίμηση της διετίας είναι θετική, αλλά αναπόφευκτα παραμένει η αρχή μιας μακρόχρονης διαδικασίας για να μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι θα έχει διάρκεια. Σε κάθε περίπτωση, η παρούσα αποτίμηση αποδεικνύει ότι η επιλογή της θετικής διάκρισης εκ μέρους της Πολιτείας μπορεί να επιφέρει καρπούς για την θρακική κοινωνία.